

Віктор Малахов. *Право бути собою*. Київ: Дух і Літера 2008. 336 с.

Дослідницька діяльність Віктора Малахова, яка є на перехресті етики і філософії культури, – приклад справжнього філософування як способу життя. Останні його публікації – взірці незалежного й ґрунтовного осмислення морального досвіду ХХ століття. Неймовірно цікаво опинитися в лабіринті духовних пошуків, які він здійснює в монографії «Право бути собою», а шукає філософ Людину – Людину після Постмодерну.

Розвідуючи постонтологічні можливості сучасної філософії, що виростають не із «запитування буття», а зі смислових засад ставлення до життя, В. Малахов окреслює сферу свого наукового зацікавлення: антиципація будь-якого *досвіду* як негативного, невиправдані *страждання* мільйонів людей (наприклад, під час Голокосту) і, відповідно, наявність глибокої кризи *віри*. Автор постулює діалогічність як головний етичний принцип існування сучасної людини (екзистування-у-відповіді).

Такий підхід до проблематики онтолого-антропологічних засад людської моральності ґрунтується на оптативній концепції «етики етосу», тобто етики, яка – у душі Арістотеля й на противагу кантівській імперативній концепції – орієнтується на проблемно-сміслову структуру емпіричної людської вдачі. Малахов перебудовує етику етосу на комунікативно-дискурсивній основі праць Карла-Отто Апеля та Юргена Габермаса, адже сучасна етика передбачає плюральність можливих систем самовизначення та регуляції людської діяльності й тих відносин, що мають місце в просторі свободи. Втім, коли Я стає єдиним мірилом цінностей, етика етосу несе зі собою загрозу втрати будь-яких критеріїв і «руйнівного стиснення світу в епіцентр буттєвого ствердження самості» (с. 115). Обмеження експансії Я стає можливим у разі переорієнтації на пріоритетну позицію Іншого, на здатність суб'єкта «інакше ніж бути» (Еммануель Левінас).

Роздумуючи над викликами сьогодення, ми розуміємо, що людині доводиться виборювати своє право на мораль, щоб подолати відчуття поверховості, непотрібності, суб'єктивної порожнечі. Малахов називає такий стан «голодом ситих» або, послугуючись метафорою Жана-Поля Сарта, «нудотою-2». Етика в цій ситуації перетворюється на «етику-придлі», яка застосовується в маніпулятивних системах, передусім економічних і політичних, для керування людською особистістю саме як суб'єктом (на відміну від модерної епохи, коли мала місце об'єктивнація, «уречевлення» етики).

Промовистим прикладом відвертої і незауальованої гри сучасного суспільства в «серйозність» стає феномен солідарності, адже в контексті

Майдану Автор розглядає його як шлях до створення єдиної маси, що передбачає активні зусилля кожного елемента в досягненні єдиної для всіх мети. «Віч-на-віч» із читачем філософ зізнається у своєму «реакційному» ставленні до такого волевиявлення народу, при якому етична цінність солідарності бере гору над цінністю діалогу, спілкування. На тлі історичного розвитку України він аналізує національний міф як один із мотивів сучасної міфотворчості.

Як залишатися людиною в еру комп'ютеризованих і технологізованих індивідів, в еру підозри та ефемерності? На думку В. Малахова, відповідь на це питання полягає в аксіологічній реабілітації понять «норма» та «людяність», тобто в самообмеженні особистості, відкритості до Іншого. Він пише: «Люблячи Іншого, ми не будемо спонукати істоту, яку любимо, до безнастанного самоподолання – ми переймемося внутрішнім устоєм її буття, її мірністю, що так дивовижно оновлює відчуття власної» (с. 148). З цієї перспективи філософ досліджує феномен «лихого погляду» в сучасному світостваленні, окреслюючи антропологічні виміри *homo obses* («людини-заручника»). У розділі «Студії з етики» Автор розгортає власну концепцію любови як вияву духовної величі «самопожертви в радості», самодарування і самовіддачі в умовах вразливості й скінченності людського життя.

У своїй боротьбі за Людину («людиномірність») Малахов не одинокий. Низку есе (розділ «Думки і люди») присвячено роздумам над ідейною спадщиною Григорія Сковороди та Івана Франка, Федора Достоєвського й Павла Новгородцева. Автор також розгортає панораму вітчизняної філософської думки 60-80-х років, відкриває горизонти нової постсекулярної філософії в роботах Костянтина Пашкова. Гідність справжньої культури полягає в здатності нести відповідальність – саме це Віктор Малахов, доктор філософських наук, професор, доцент кафедри філософії та релігієзнавства НаУКМА, провідний науковий співробітник Інституту філософії НАНУ, зробив головним нервом своєї філософської позиції.

Анастасія Нечипоренко